

Sivistysvaliokunta

Asia: Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko

Viite: VNS 5/2022

1. Yleistä

Sivistystyönantajat (myöhemmin Sivista) kiittää mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta. Selontekoon on valittu strateginen lähestymistapa, siten että se viitoittaa tulevaisuuden tasa-arvopoliittikkaa pitkän linjan tasa-arvopoliittisten tavoitteiden kautta. Sivista pitää ratkaisua onnistuneena, sillä se **antaa kehikon sille pitkäjänteiselle työlle, jota tasa-arvon edistäminen vaatii**. Erityisesti **koulutusjärjestelmässä kehittämisen aikajänne ylittää hallituskaudet**. Niin ikään Sivista pitää koulutukseen ja osaamiseen liittyviä tavoitteita onnistuneesti asetettuna.

Yleisesti Sivista toteaa, että **tasa-arvon edistäminen on olennainen osa koulutusjärjestelmän ja koulutuspolitiikan rakenteita**. Esimerkiksi koulutuspoliittisessa selonteossa (2022) tavoitetta tasa-arvon vahvistamisesta käsitellään jokaisen koulutusasteen yhteydessä. Selonteossa linjataan myös erinäisistä tasa-arvon vahvistamiseen liittyvistä toimenpiteistä, kuten tasa-arvo-osaamisen vahvistamisesta opettajankoulutuksessa. Myös Sivista katsoo, että **opettajien ja varhaiskasvattajien osaaminen tasa-arvotemoissa** on ensiarvoisen tärkeää, jotta jokainen lapsi ja nuori saa kasvaa ja oppia turvallisessa ympäristössä omana itsenään, omia yksilöllisiä valintojansa tehden.

Tasa-arvon edistäminen on myös resursointikysymys. Sivista on tyytyväinen siihen, että hallituskaudella on annettu esitys opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslakiin lisättävästä säännöksestä **erityisavustuksesta varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviin toimenpiteisiin**. Tavoitteena on tukea pitkäjänteisemmin ja ennakoitavammin varhaiskasvatuksen toimipaikkoja ja kouluja, joiden sijaintialueella koulutustaso on heikko ja työttömyysaste sekä vieraskielisen väestön osuus on korkea. Sivista katsoo, että tämän ja muiden vastaavien instrumenttien on oltava laajasti varhaiskasvatus- ja koulutustoimijoiden käytettävissä: **hakukelpoisuutta avustuksiin tulisi laajentaa yksityiseen varhaiskasvatukseen sekä yliopistojen harjoittelukouluihin**.

Koulutuksellisen **tasa-arvon edistämisenkin kannalta olennaista on turvata koulutusjärjestelmän riittävä rahoitus**, kuten on todettu myös koulutuspoliittisessa selonteossa. Sivista huomauttaa, että erityisavustuksesta säättämisen lisäksi nykyisen järjestelmän valuviat on laitettava kuntoon, jotta kaikilla opetuksen järjestäjillä on täysimääräiset mahdollisuudet resursoida myös työtä tasa-arvon edistämiseksi. Sivista toivoo valiokunnan kiinnittävän huomiota **kotikuntakorvauksen porrastamiseen** (Laki kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta (1704/2009) 38 § 5 mom.), joka tarkoittaa sitä, että yksityisille perusopetuksen järjestäjille maksetaan vain 94 prosentin osuus rahoituksesta. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa peruskoululaiset eivät ole yhdenvertaisessa asemassa koulutuksen järjestäjien perusrahoituksen osalta. On tärkeää huomata, että useiden ei-kunnallisten perusopetuksen järjestäjien lähikouluina toimivat koulut sijaitsevat haasteellisilla toiminta-alueilla, mutta yllä kuvatusta syystä niiden perusrahoitus on alemmalla tasolla kuntiin verrattuna.

Selonteossa korostetaan julkisen vallan vastuuta sukupuolten tasa-arvon toteutumisen turvaamisessa. Sivista katsoo, että **kasvatus- ja koulutussektorilla tulee tunnistaa myös kodin ja lapsen koulun**

ulkopuolisen kasvuympäristön merkitys. Varhaislapsuudessa tasa-arvon edistämisessä on kyse ennen kaikkea omaksutuista asenteista ja toimintamalleista. Varhaiskasvatuksen ja koulutuksen toimet tasa-arvon edistämiseksi vaativat kumppanuutta erityisesti huoltajien kanssa.

2. Varhaiskasvatuksen ja koulutuksen tasa-arvosuunnittelun vaikuttavuutta arvioitava

Selonteossa todetaan, että tasa-arvosuunnittelun velvoitetta on esitetty laajennettavan varhaiskasvatukseen. Hallituksen esitys on parhaillaan eduskuntakäsittelyssä. Sivista pitää erittäin huolestuttavana sitä, että hallituksen esityksessä todetaan, että lisävelvoitteen säätämisen ei arvioida aiheuttavan lisäresurssitarvetta varhaiskasvatuksen henkilökunnan osalta. Pahimmillaan **resursoimaton lisävelvoite johtaa epätarkoituksenmukaiseen suunnitelman laatimiseen pelkästään säädetyn velvoitteen toteuttamiseksi, ei aitoon tasa-arvon edistämiseen.**

Sivista on esityksen valmistelussa kiinnittänyt huomiota suunnitteluvelvoitteen vaikuttavuuteen. Esimerkiksi viimeisimmässä yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessa eduskunnalle valtuutettu käsittelee nykyisiä **haasteita viranomaisten yhdenvertaisuussuunnittelussa** ja tuo esille, miten suhtautuminen yhdenvertaisuussuunnitteluun typistyy velvoitteeksi laatia yksittäinen suunnitteluasiakirja. Yhdenvertaisuusvaltuutettu myös toteaa, että näiden suunnitelmien kirjaukset ovat usein ympäripyöreitä.

Sivista katsoo, että myös koulutusjärjestelmässä tulisi **kartoittaa suunnitteluvelvoitteen vaikuttavuutta.** Kohdentuvatko päiväkotien ja oppilaitosten resurssit ja johdon sekä muun henkilöstön voimavarat tasa-arvon edistämässä oikeisiin asioihin? Viime vuosina sekä varhaiskasvatuksessa että opetuksessa henkilöstö on tuonut esiin kuormittavan työtilanteen. Sivista pitää tärkeänä, että varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa tarkastellaan kriittisesti sellaista ohjausta, jonka pääasiallinen vaikutus on lisääntynyt hallinnollinen työ. Kun **sektorin lainsäädäntö sekä varhaiskasvatussuunnitelmat ja opetussuunnitelmat velvoittavat jo itsessään tasa-arvon edistämiseen**, on erillisen suunnitteluvelvoitteen tarkoituksenmukaisuus kyseenalainen. Erillistä asiakirjaa olennaisempaa ovat aidot ja vaikuttavat toimenpiteet sekä yhdenvertaisuuden että tasa-arvon vahvistamiseksi.

3. Ala- ja ammattivalintojen segregaatiota torjutaan panostamalla opintojen henkilökohtaistamiseen

Selonteossa tuodaan esille nuorten ala- ja ammattivalintojen segregaatio. Eriytymisen kerrotaan näkyvän kaikilla koulutusasteilla aine- ja alavalinnoissa, ja korostuvan toiselle asteelle siirryttäessä erityisesti ammatillisessa koulutuksessa. Sivista katsoo, että **ammatillisessa ja muussa työhön johtavassa koulutuksessa tulee panostaa yhä enemmän opintojen henkilökohtaistamiseen** ja niissä tukemiseen. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen osaamisperustaisuudella sekä henkilökohtaisilla osaamisen kehittämissuunnitelmilla voidaan panostaa **yksilön omien valintojen vahvistamiseen ja osaamis- sekä ammatti-identiteetin luomiseen perinteisiä sukupuolistereotypioita haastaen.** Sivista katsoo, että tätä kehityssuuntaa tulee koulutuksessa vahvistaa.

4. Korkeakoulujen opiskelijavalintoja kehitettävä yhdenvertaisesti tutkitun tiedon pohjalta

Korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistamisen osalta selonteossa todetaan, että todistusvalinnan yleistyminen näyttää parantavan naisten pääsyä miesenemmistöisille teknillisille aloille, mutta ei miesten pääsyä naisenenemmistöisille aloille. Naisten osuuden kasvu korkeakouluissa näyttää pysähtyneen, mutta miehet ovat edelleen aliedustettuina. Sivista toteaa, että **miesten osuus korkeakoulutuksessa on naisia pienempi, mutta tilastojen mukaan kysymys on ensisijaisesti miesten vähäisemmästä hakeutumisesta**

korkea-asteen opintoihin, ei itse opiskelemaan pääsyssä. Syyt vähäisemmälle hakeutumiselle lienevät moninaisia, mutta opiskelijavalintauudistus ei ole vaikuttanut tähän. Valintamenettelyiden vaikutuksia opiskelemaan pääsyssä silti on tarpeen tarkastella ja menettelyitä kehittää pitkäjänteisesti tutkitun tiedon pohjalta. Parhaillaan on käynnissä yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämishanke, jonka yhteydessä selvitetään niin todistus- kuin pääsykoevalintojenkin vaikutuksia. Sivista alleviivaa, että **opiskelijavalinnoissa yhdenvertaisuus on keskeinen periaate.** Ainoastaan jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi voidaan yhdenmukaisista valintaperusteista rajoitetusti poiketa.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait velvoittavat myös korkeakouluja, eikä yliopistoja ja ammattikorkeakouluja koskeviin lakeihin pidä lisätä erillisiä tasa-arvon edistämismenettelyitä. Koulutuspoliittisessa selonteossa linjattujen toimenpiteiden mukaisesti korkeakoulut laativat vuoden 2022 aikana yhteisten suuntaviivojen pohjalta omat saavutettavuussuunnitelmansa, joilla **tuetaan aliedustettujen ryhmien korkeakoulutukseen pääsyä ja korkeakouluopintojen suorittamista.** Saavutettavuussuunnitelmien toteutumista seurataan ja arvioidaan osana korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön välistä ohjausprosessia.

5. Vaikutukset koulutusjärjestelmään kokonaisuutena

Lopuksi Sivista toteaa, että tasa-arvon edistämisessä koulutusjärjestelmässä on keskeistä laittaa ns. koko ketju kuntoon. Esimerkiksi korkeakouluissa naisten ja miesten osuuksia tarkasteltaessa opiskelijavalintojen menetelmien kehittämistä mielekkäämpää on vahvistaa (sukupuolesta riippumatta) sitä osaamista, jota korkeakouluopinnot edellyttävät. Selonteossa on tuotu esiin, että sukupuolten väliset keskimääräiset erot peruskoulumenestyksessä ovat kaventaneet poikien jatko-opintomahdollisuuksia. **Osaamisen perusta on laitettava kuntoon.** Se edellyttää sitä, että osaamisvajeita ja osattomuuden kokemuksia paikataan kaikissa koulutusmuodoissa yksilöllisillä, paikallisesti päätettävillä tukimuodoilla sekä yhteistyöllä hyvinvointipalveluiden kanssa.

Helsingissä 17.10.2022

Sivistystyönantajat ry

Heikki Holopainen, päällikkö

Annakaisa Tikkinen, elinkeinopoliittinen asiantuntija
annakaisa.tikkinen@sivista.fi, puh. +358403566082

Sivistystyönantajat edustaa 340 koulutus- ja tutkimusalan sekä kasvatus- ja kulttuurialan työnantajaa. Jäsentemme palveluksessa on noin 60 000 palkansaajaa. Olemme Elinkeinoelämän keskusliiton EK:n jäsen.